

Małgorzata Karolina PiekarskaMuzeum Niepodległości w Warszawie
ORCID: 0000-0002-6551-6839**Śmierć dziecka w sztuce i kulturze**

Przez lata śmierć była częścią życia. Czuwało się przy umierającym, czuwało się przy zwłokach, celebrowało odchodzenie bliskich, żegnając się z nimi. Obecnie od wielu lat śmierć jest tematem tabu. Umieramy w szpitalach lub hospicjach, na pogrzeby coraz częściej nie zabiera się dzieci, rzadko kto nosi widoczną żałobę po bliskich, zaś sama śmierć, jako to, co czeka nas wszystkich, bo jest nieuchronne, nie jest zbyt częstym tematem rozmów nawet w rodzinie.

Powystawowy katalog opublikowany przez Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku idzie pod prąd współczesnym trendom spychania śmierci pod przysłowiowy dywan. Pokazuje to, co przez lata było częścią życia naszych przodków, a i dziś jest powszechne, ale rzadko bywa tematem utworów plastycznych czy nawet literackich. W przypadku tych drugich być może wynika z faktu obecności *Trenów* Jana Kochanowskiego w kanonie lektur szkolnych, a także istnienia w polskiej literaturze tomiku *Anka* Władysława Broniewskiego. Oba dzieła to literacki hołd złożony przez ojców poetów swoim zmarłym dzieciom. Każdy tracący dziecko może „mówić” Kochanowskim czy Broniewskim, cytując wybrane fragmenty. W przypadku sztuk przedstawiających niegdysiejsze obrazy są po prostu zastąpione fotografiami. Katalog prezentuje jednak dzieła powstałe zanim wynaleziono fotografię, tworzone na zlecenie pogrążonych w rozpacz rodziców.

Tytuł ekspozycji, a co za tym idzie katalogu, zaczerpnięty został z *Trenu I* Samuela Twardowskiego, napisanego po śmierci córki Marianny, a wspomniane w nim „złote jabłka” są symbolem rajskiej

szczęśliwości, która dla ojca tracącego dziecko jest już na zawsze nieosiągalna na ziemi.

Śmierć dziecka od zawsze uchodzi za nienaturalną. Kolej życia jest bowiem taka, że to dzieci żegnają rodziców. Zachwianie tej kolejności powoduje rozpacz i ból, który tylko nielicznym udaje się przekuć w sztukę. To „przekucie” jest formą radzenia sobie ze stratą. Dla przeważającej większości jest to moment samotności i pustki, która towarzyszy im do końca życia.

Katalog podzielony został na cztery części, z których trzy pierwsze odpowiadają częściom, na jakie została podzielona wystawa czasowa. Czwarta zaś to obiekty uzupełniające ekspozycję.

Pierwsza część pokazuje patronów chroniących dzieci przed chorobami i śmiercią. Mamy więc tu św. Wincentego Ferreriusza – Anioła Apokalipsy, którego obraz wotywny pochodzący z 1821 roku znajduje się w sanktuarium Matki Bożej Gidelskiej w Gidlach. Jest i święta Anna – patronka rodzin, matek i położnic, reprezentowana przez pochodzącą z warsztatu elbląskiego szesnastowieczną rzeźbę św. Anny Samotrzeć, znajdującą się w kościele pw. św. Antoniego Opata w Wozławkach. Jest wreszcie najpopularniejszy, związany z dziećmi święty, czyli Antoni Padewski – wskrzesiciel i uzdrowiciel dzieci, ukazany na pochodzącym z radziejowskiego kościoła pw. św. Antoniego Opata osiemnastowiecznym obrazie pt. *Wizja dzieciątka Jezus*, a także wielu innych patronów. Każdy z szeroko omówionym życiorysem oraz przedstawieniem w sztuce.

Druga część, zatytułowana *Śmierć dziecka w sztuce* zawiera portrety zmarłych dzieci, w tym portrety trumienne, tak charakterystyczne dla sztuki polskiej okresu baroku, oraz liczne epitafia i barokowe putta pochodzące z nagrobków.

Część trzecia, zatytułowana *Rytuały pogrzebowe* zapoznaje czytelnika ze zwyczajami funeralnymi w minionych epokach, do których należy odpowiednie strojenie zmarłych dzieci, zdobienie trumien itd. Ale przede wszystkim przygotowywanie wianków grobowych, które w okresie letnim pleciono z kwiatów żywych, a w okresie zimowym ze sztucznych. Wiedza na ten temat pochodzi z badań przeprowadzanych m.in. w kryptach kościołów św. Mikołaja w Gniewie i św. Jana w Gdańsku. Czytelnik może też obejrzyć zrekonstruowaną oraz oryginalną dziecięcą odzież grobową, a także dziecięce trumny. Analiza ich zdobienia oraz roli, jaką spełniało *castrum doloris*

w pogrzebowym teatrum okresu baroku, to temat jednego z obszer-
nych rozdziałów niniejszej publikacji.

Katalog jest pracą zbiorową sztabu naukowców, którym przewo-
dziła kuratorka wystawy dr Jowita Jagła. Edytorsko jest to wspinała
publikacja, dokumentująca wystawę, którą można było oglądać przez
cały rok.

Małgorzata Karolina Piekarska

**„Złote jabłka mi się śnią...”. *Śmierć dziecka w sztuce i kulturze*,
katalog wystawy, Szpital Świętego Ducha, Dział Historii Medy-
cyny Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku, maj 2021–
kwiecień 2022, Frombork 2023, ss. 220.**